

што ад яе залежыць выніковасць моўных штудый, што граматыка адной канкрэтнай мовы не можа служыць метамовай для адекватнага апісання іншай (СФМ, с. 200). Другая адметная рыса рэцэнзуюмых прац — зварот да плану зместу фаналогіі, марфалогіі і сінтаксісу.

Пры аналізе фаналагічных з'яў зыходным для аўтара паняццем з'яўляецца клас (ПСЯ, с. 28 і наст.), якое расшчапляецца на ўласцівасць і мноства. Увадзенне гэтых паняццяў дазволіла яму пераадолець супярэчнасць фаналагічных канцэпцый, дзе сцвярджалася, што, з аднаго боку, фанема расшчапляецца на прызнакі, а з другога — што сукупнасць фанем з адным і тым жа прызнакам утварае рад, або серыю фанем. Успрыняцце прызнака як элемента фанемы было перашкодай на шляху развіцця фаналогіі, асабліва гістарычнай. Разуменне ж прызнака як класа (уласцівасці) дапамагае, лічыць даследчык, рашыць шэраг праблем: пабудаванне дыяхранічную фаналогію, выпрацаванне перыядызуючых гісторыі мовы, выявіць крытэрыі размеркавання дыялектных адзінак і інш. Істотнае месца ў канцэпцыі А. П. Яўдошанкі займае паняцце патэнцыяльнасці фаналагічнай сістэмы. Сістэма разглядаецца як клас класаў дыферэнцыяльных прызнакаў. Прызнакі розных класаў перасякаюцца, і пункты іх перасячэння ёсць патэнцыяльныя фанемы. На кожным з этапаў развіцця мовы рэалізуюцца пэўная частка патэнцыяльных фанем, сістэма ж пры гэтым застаецца нязменнай. Яна пераходзіць у новы стан толькі пры паяўленні або знікненні таго ці іншага прызнака або класа прызнакаў. Патэнцыяльная сістэма можа служыць падставой тыпалагічнага апісання гукавога боку моў.

Асаблівую цікавасць, на нашу думку, мае раздзел другой кнігі, прысвечаны вывясненню асаблівасцей марфалагічных структур малдаўскай і рускай моў (СФМ, с. 148—198). Выклад грунтуецца на шэрагу прынцыпаў, што дазваляюць сфармуляваць асноўную мэту марфалагічнага пазнання мовы — даць азначэнне марфемы як сукупнасці розных графем.

Аўтарам зроблена спроба разгледзець праблему часцін мовы як прынцыпова вырашальную на падставе чыста марфалагічных крытэрыяў. У цэлым марфалогія, на думку вучонага, займае цэнтральнае становішча ў механізме мовы, выконваючы дваадзіную задачу — упарадкаванне лексікі і забяспечанне сінтаксісу сродкамі для сувязі словаформ. Да ліку найважнейшых умоў, неабходных для адекватнага апісання сінтаксісу, аўтар адносіць адмежаванне яго ад марфалогіі і лексікалогіі, а таксама тыпалагічны падыход да асобнай мовы (СС, с. 33). У трэцяй кнізе А. П. Яўдошанка засяроджвае ўвагу на апісанні спосабаў і сродкаў выражэння сінтаксічных адносін, па-ранейшаму трымаючы ў полі зроку пытанні метамоў і тыпалогіі. Адным з істотных момантаў гэтага апісання трэба лічыць апору на сінтаксічна-тыпалагічныя традыцыі айчынных мовазнаўства, закладзеныя І. І. Мешчаніным.

Праца А. П. Яўдошанкі вызначаецца імкненнем дабіцца максімальна паслядоўнага апісання на падставе стварэння найбольш зручнай і метадалагічна дасканалай метамоў як адзінай сістэмы паняццяў, прыдатнай для апісання любой натуральнай мовы. Адсюль тое вялікае месца, якое адводзіцца ў кожнай з трох кніг пытанням тыпалогіі моў і іх супастаўляльнага аналізу. У гэтым — адметная станоўчая рыса даследавання і тое істотнае ў ім, што не можа не прыцягнуць увагі кожнага, хто займаецца супастаўляльна-тыпалагічнай праблематыкай, у тым ліку і беларускіх лінгвістаў, перад якімі паўстае задача здзяйснення параўнальнага даследавання беларускай і рускай моў.

А. Я. Міхневіч

Іванка Васева. *Теория и практика перевода: Учебник для студентов II—III курса русской филологии.*— София: Наука и искусство, 1980.— 254 с.

Кніга дацэнта Сафійскага ўніверсітэта імя К. Охрыдскага Іванкі Васевай, цалкам пабудаваная на блізкамоўным балгарска-рускім узаемаперакладзе, з'яўляецца, па сутнасці, першай у славянскім свеце прыватнай лінгвістычнай тэорыяй перакладу з блізкароднасных моў. Праца І. Васевай — падручнік, адрасаваны студэнтам-русістам, якія вывучаюць тэорыю перакладу згодна ўніверсітэцкаму вучэбнаму плану. Непасрэдным адрасат прадвызначыў і кола пытанняў, якія ў кнізе разглядаюцца, і нават яе пабудову. Пад адной вокладкай знайшлі сабе месца праблемы, як прыватнай, так і агульнай тэорыі перакладу — у тым выглядзе, у якім яны распрацаваны ў працах буйнейшых савецкіх перакладазнаўцаў. І. Васева дае азначэнне перакладу, называе яго віды, расказвае пра значэнне перакладу ў сучасным свеце, спыняецца на навуцы пра пераклад. Прычым усё гэта яна імкнецца звязаць з практыкай балгарскага перакладу, праілюстраваць прыкладамі, блізкімі балгарскаму чытачу. Тое ж можна сказаць і пра раздзелы манаграфіі, у якіх расказваецца пра пераклад як двухмоўны камунікатыўны акт, пра ўплыў на перакладазнаўства новых дасягненняў сучаснага мовазнаўства (трансфармацыйная граматыка, семіётыка, кампанентны аналіз і інш.), пра асноўныя напрамкі ў тэорыі перакладу: тэорыю заканамерных суадпаведнасцей Я. Рэцкера, тэорыю узроўняў эквівалентнасці В. Камісарова, семантыка-семіятычную мадэль Л. Бархударова.

Калі першая частка кнігі І. Васевай, прысвечаная агульнай тэорыі перакладу, з'яўляецца, па сутнасці, пераказам асобных перакладазнаўчых палажэнняў (зрэшты, падчас гэтых вядомых палажэнняў у тым-сім удакладняюцца, развіваюцца), то другая частка, што займае дзве трэці аб'ёму ўсяго выдання, — гэта ўжо канцэптуальна самастойнае, новае ў прыватнай тэорыі перакладу даследаванне. Безумоўна, і тут аўтарка «Тэорыі і практыкі пераклада» выкарыстоўвае

паасобныя навуковыя і метадалагічныя адкрыцці буйных перакладаў (напрыклад, тэорыю функцыянальных суадпаведнасцей А. Фёдарова, яго ж класіфікацыю разыходжанняў у граматычным ладзе моў і г. д.). І тут яна абавіраеца на шматлікія працы мовазнаўцаў, спецыялістаў у галіне рускай і балгарскай лексікалогіі, марфалогіі, сінтаксісу і стылістыкі. Аднак строгая канкрэтнасць праблематыкі даследавання (руска-балгарскі ўзаемапераклад), своеасаблівасць фактычнага матэрыялу (прыклады з перакладаў рускіх пісьменнікаў на балгарскую мову і балгарскіх пісьменнікаў — на рускую мову) абумовілі арыгінальнасць, навізну і практычную каштоўнасць перакладазнаўчай працы І. Васевай.

Усе праблемы, што вынікаюць з практыкі руска-балгарскага ўзаемаперакладу, І. Васева дзеліць на тры групы: лексіка-семантычныя і фразеалагічныя, граматычныя, стылістычныя. Перад намі, па сутнасці, кантрастыўная лексікалогія, граматыка і стылістыка рускай і балгарскай моў, якая ўзнікае непасрэдна з практыкі перакладу і, у сваю чаргу, гэтай практыцы адрасуецца. «Тэорыя і практыка перавода» (перш за ўсё яе другая частка) становіцца на паграніччы паміж частай лінгвістыкай і ўласна тэорыяй перакладу, у аднолькавай ступені аказваючы добрую паслугу і той, і другой. Калі ўлічыць, што мэта кнігі — вучэбная, то менавіта такі яе характар здаецца найбольш прыймальным. Ва ўсякім разе аналагічныя савецкія дапаможнікі па перакладу з англійскай, французскай, нямецкай і іншых моў на рускую якраз і дапамагаюць студэнтам не толькі набыць неабходныя навыкі навукова-тэхнічнага і грамадска-палітычнага перакладу, але і паглыбіць веданне як замежнай, так і сваёй роднай мовы. Упэўнены, той, хто пройдзе вывучку «па Васевай», не толькі авалодае неабходным мінімумам перакладчыцкіх сродкаў і прыёмаў, але і спасцігне такія семантычныя, граматычныя і стылістычныя нюансы рускай і балгарскай моў, на якія, пры раздзельным вывучэнні гэтых моў, не заўсёды і звяртаецца ўвага.

В. П. Рагойша

И. И. Саченко. Война и публицистика / Науч. ред. Г. В. Булацкий. — Минск: Наука и техника, 1980. — 279 с.

В рецензируемой книге освещаются проблемы становления и развития военной публицистики, творческого поиска советскими писателями и журналистами наиболее эффективных средств воздействия на сознание населения в условиях войны, разоблачения идеологических, военных, экономических и других авантюр фашистских захватчиков, их невиданных злодеяний на оккупированной территории, показа стойкости, массового героизма и несокрушимости духа советских людей. Подробно и со знанием дела анализируется работа «Звезды», «Советской Белоруссии», «Гомельской правды», пла-

ката «Раздавим фашистскую гадзину» и других белорусских изданий. Много внимания И. И. Саченко уделяет организации и проведению радиопропаганды, анализу содержания лозунгов-призывов, их роли в мобилизации советских людей на борьбу с врагом, на разоблачение злодеяний фашистов; листовок, которые оперативно и всесторонне информировали население о важнейших событиях на фронтах войны, героической борьбе в тылу врага, разоблачали злодеяния фашистских оккупантов, страстно призывали трудящихся на борьбу с гитлеровцами.

Значительное место отводится разоблачению чело́веконенавистнической идеологии гитлеризма. В книге подвергнуты обстоятельной критике взгляды фашистских историков, философов, пропагандистов, белорусских буржуазных националистов, извращавших историю и культуру белорусского народа и стремившихся посеять недоверие к русскому, украинскому, польскому и другим народам.

Победа Советского Союза, сил мира и прогресса над фашистской Германией оказала огромное влияние на развитие мирового революционного процесса, привела к образованию социалистической системы, новой расстановке сил в мире. В этих условиях перед публицистикой встали новые ответственные задачи. Публицисты, руководствуясь партийными решениями, показывали героизм советских людей в выполнении и перевыполнении народно-хозяйственных планов, неразрывную связь трудовых успехов с ратным подвигом в Великой Отечественной войне. С каждым годом художественно-публицистическое разнообразие воплощения темы войны и новаторский поиск писателей и журналистов становились разнообразнее. На страницах печати появлялись все новые и новые рубрики, «колонки», в которых публиковались самые разнообразные по проблематике и в жанровом отношении материалы о войне.

Автор разоблачает реакционную сущность фашизма, неофашизма, неонацизма, буржуазных фальсификаторов истории второй мировой войны и Великой Отечественной войны Советского Союза, националистов, разного рода «советологов», которые, используя огромный пропагандистский аппарат, большие средства и политические силы, открывенно пропагандируют реваншизм, ведут борьбу против прогрессивных деятелей, коммунистических и рабочих партий, марксистско-ленинской идеологии.

Исследование не лишено и ряда недостатков. Слишком эскизно показана антифашистская деятельность белорусских писателей в годы второй мировой войны, мало внимания уделено разоблачению махинаций буржуазной прессы ФРГ, Франции и других стран по обелению гитлеризма, неонацизма и неофашизма.

В целом же книга И. И. Саченко, несомненно, будет с интересом встречена научными работниками, всеми, кто интересуется историей журналистики и